

Tarih Öğretmenlerinin Harita Kullanımı ile İlgili Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum Örneği (*)

Serhat ZAMAN (**) - Hasan GÜNAL (***)

Nilgün ZAMAN (****)

Özet: Bu çalışmada, tarih öğretmenlerinin harita kullanımı ile ilgili görüşleri ve kendilerini bu açıdan ne kadar yeterli gördükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada tarih öğretmenlerinin büyük bir kısmının lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları, harita bilgi ve becerisini önemli bir gereksinim olarak gördükleri, harita bilgi ve becerilerini yetersiz buldukları, okullarında harita donanımlarının istenen düzeyde olmadığı, coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmanın gerekliliğine inandıkları, tarih derslerinde harita kullanımının eğitimsel açıdan daha verimli sonuçlar ortaya koyduğu, başta siyasi konular olmak üzere hemen her konuda haritaya ihtiyaç duyulduğu, mevcut harita bilgi ve beceri yeterliliklerini daha çok kendi bireysel çalışmaları sonucu edindikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tarih Eğitimi, Harita Okur-Yazarlığı, Coğrafya, Tarih-Coğrafya İşbirliği, Etkili Harita Kullanımı.

A Research on History Teachers Views on Map Use: Erzurum Sample

Abstract: In this research, thoughts of history teachers on effective map using and how adequate they find themselves in that respect were tried to be discovered.

It was concluded from the research that history teachers didn't receive any training related with the map reading and writing, they think that map reading and writing is a necessity, they find their map reading and writing skills inadequate, map equipments aren't at desired level; they believe the necessity of cooperation with geography teachers, in history lessons, map usage displayed much more efficient results in terms of education, almost in all subjects primarily in political subjects, map is needed and they obtained their current map reading and writing adequacy mostly by their individual studies.

Key Words: History Training, Map Reading and Writing, Geography, Cooperation of History and Geography, Map using.

*) Bu makale, 1.Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri metninin genişletilmiş halidir.

**) Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitim Anabilim Dalı (e-posta: serhatz@atauni.edu.tr)

***) Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi (e-posta: gunalhasan@hotmail.com)

****) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

Giriş

Günümüzde eğitimin niteliğinin ve verimliliğinin arttırabilmesi için eğitim programları ile yakın ilişkili olan ders araç ve gereçlerinden yararlanma yoluna gidilmesi bir zorunluluktur. Ayrıca öğretmenin, öğretimi planlarken çeşitli araç ve gereçleri kullanmayı düşünmesi, buna ek olarak araç ve gereçlerin nitelikleri ve nasıl kullanılacağına dair bilgisinin de olması gerekmektedir (Güven, 1998, s. 377). Öğrencileri derse aktif olarak katabilmek, öğretilen konuların kalıcılığını sağlayabilmek, öğrenmeyi somutlaştırmak, öğrenciler için bir yaşantı ortamı oluşturabilmek ve öğretme sürecinin kalitesini arttırabilmek için öğretmenler derslerini işlerken öğretim araç ve gereçlerinden faydalanmalıdır. Bu durum hem fen bilimleri dersleri hem de sosyal bilimler dersleri için geçerlidir. Ancak fen bilimleri dersleri, kullanılan araç ve gereçler açısından oldukça zengin iken, sosyal derslerde öğretmenler bu konuda zaman zaman sıkıntı yaşayabilmektedir. Kullanılan araç ve gereçler konusunda sıkıntılar yaşansa da sosyal derslerde de öğretmenlerin en azından mevcut araç ve gereçlerden yararlanıp derslerin daha verimli hale gelmesini sağlamaları gerekmektedir. Sosyal derslerde etkili kullanıldığı takdirde ders verimliliğini arttırabilecek ders araç ve gereçlerden biri de haritalardır.

Harita, Uluslararası Kartografya Birliği tarafından son olarak 1991 yılında tanımlanmıştır. Bu tanım "*Harita, belirlenmiş bir kullanım amacı için gerçek doğal (harita yapılı bölge) ile ilişkili seçilmiş bilgilerin aktarımını yapan bütüncül yapıda görsel, dokümanal ya da sayısal kartografik üründür*" şeklindedir (Uçar, 2000). Tanımdan da anlaşılacağı gibi haritalar belli bir bölgenin daha kolay tanınması, bir bütün halinde algılanması için hazırlanmışlardır. Haritalar sadece fert olarak insanlar için değil, kurumlar, dolayısıyla ülkeler için de son derece önemlidir (HGK, 1990, s. 1-3). Bir harita, belirli unsurları özetleyen ve onların çeşitli formlarını sembolik olarak temsil eden bir modelin gerçekliğidir (Bisset, 2005, s. 70).

Haritalar çok eski zamanlardan itibaren tarih ve coğrafya derslerinde kullanılan en önemli öğretim araç ve gereçlerinden biri olmuştur. Günümüzde bilgisayar, projeksiyon gibi teknolojik aletler eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılıyorsa da haritalar tarih ve coğrafya öğretmenlerince hâlen en sık ve en ekonomik kullanılan materyallerden biri olmaya devam etmektedir. Ulusoy ve Gülüm tarafından yapılan bir araştırmada sosyal bilgiler tarih konularının işleniş sırasında öğretmenlerin en fazla kullanmak istedikleri öğretim materyalinin tarih haritaları olduğunu göstermektedir (Ulusoy ve Gülüm, 2009, s. 95). Benzer şekilde Köstüklü ve Kurtulgan'ın yaptığı bir araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih derslerinde en çok ve en sıklıkla kullandıkları araç-gereçlerden birinde haritalar olduğu bulgusunu ortaya koymuştur (Köstüklü ve Kurtulgan, 2010, s.177). Bundan dolayı tarih dersleri için haritaların geliştirilme çalışmaları devam etmektedir (Köstüklü, 2001, s. 115).

Harita okumak ve yorumlamak, tarih ve sosyal bilimlerdeki temel becerilerden biridir (California State Board of Education, 2000, s. 26). Haritaların tarih derslerinde etkili bir şekilde kullanılmasının öğrenciler için birçok faydası vardır. Haritalar, öğrencilerin tarih

derslerinde öğrendikleri bilgileri kolayca hatırlama tutmalarına yardımcı olur, öğrencilerin derslerde öğrenmekte zorlandıkları konuları şekil ve grafikler yoluyla kolaylıkla öğrenmesini sağlar, öğrencileri yeni bilgiler öğrenmeye teşvik eder ve sınıfın uygun bir yerine asılacak bir duvar haritasının öğrenciler tarafından boş vakitlerde incelenmesi, öğrencilerde onlar farkına varmadan gizil öğrenme bile meydana getirebilir (Dance, 1971, s. 63). Öğrenciler haritaları yakından inceleyip, bilgilerin bir örneğini kendileri öğrenebileceği gibi öğretmenler de harita üzerindeki bilgiyi öğrencileri için daha kolay ulaştırılabilir hale getirebilir (Haydn ve Counsell, 2004, s. 157).

Haritaların tarih derslerinde kullanılmasının öğrencilerde meydana getireceği kazanımlar, Talim Terbiye Kurulu'nun hazırlamış olduğu tarih ders programlarında da belirtilmektedir. Örneğin; Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın ülkemizdeki ortaöğretim kurumlarının ders programlarında yer alan bütün tarih derslerinin programlarının uygulanması ile ilgili açıklamalardan biri de “*öğrencilerin tarihi olayları eşzamanlı (senkronik) algılamalarını sağlamak amacıyla haritalardan yararlanılması*” gerektiğidir (MEB, 2007, s. 5). Yine Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programında “*metinlerde verilen bilgileri açıklamak, görsel hale getirmek ve somutlaştırmak amacıyla tarih haritalarında sunulan veriler, çeşitli grafiklerde verilen görsel materyaller ile çalışmak tarihsel metinleri kavramayı kolaylaştıracaktır*” ifadesi yer almaktadır (MEB, 2008, s. 10). Tarih öğretiminde haritaların kullanımının öğrenciler ve araştırmacılar için kazanımı çok olsa da, ülkemizde etkili bir harita kullanımına dayalı tarih öğretimi ve araştırma yapılmadığı, ülkemizde hala nitelikli bir tarih atlasının bulunmamasından da anlaşılabilir (Gümüşçü, 2008; 131). Tarih araştırmacılarının, haritaların da içinde bulunduğu görsel kaynaklara gereken önemi vermemesinin nedeni olarak, Osmanlı Devleti arşiv kaynaklarının araştırmacılar için çok önemli veriler sunması gösterilebilir. Ama Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyıla kadar uzanan bir haritacılık geçmişi vardır (Faroqhi, 1999; 22).

Bu çalışmada tarih öğretmenlerinin etkili harita kullanımı ile ilgili görüşleri ve kendilerini bu açıdan ne kadar yeterli gördükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Tarih öğretmenlerinin lisans eğitimindeki coğrafya dersinin gerekliliği ile ilgili görüşleri nelerdir?
2. Tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Tarih öğretmenleri kendi harita bilgi ve becerilerinin yeterlilik durumu hakkında ne düşünüyorlar?
4. Tarih öğretmenlerinin bir tarih öğretmenin ne ölçüde harita bilgi ve becerisine sahip olması gerektiği hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Tarih öğretmenlerinin derslerinde harita kullanımına yönelik görüşleri nelerdir?
6. Tarih öğretmenlerinin okullarında bulunan tarih haritalarının durumu hakkındaki görüşleri nelerdir?

7. Tarih öğretmenlerinin tarih derslerinin hangi konularında daha fazla haritaya ihtiyaç duyduklarına yönelik görüşleri nelerdir?

1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Nitel araştırma “*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir*” (Şimşek ve Yıldırım, 2008, s.39). Araştırmada öğretmen görüşlerini ortaya kayabilmek için görüşme yöntemi kullanılmıştır.

1.1 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Erzurum merkezde görev yapan tarih öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu evrenden tesadüfî yöntemle seçilmiş 20 öğretmen ise araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Örneklemi oluşturan 20 tarih öğretmenin 13’ü erkek, 7’si ise bayandır.

1.2 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Gerek araştırmanın kuramsal kısmının gerekse mülakat sorularının hazırlanması için ilgili literatür taranmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formunun pilot çalışması 2010 Şubat ayında yapılmıştır. Bu pilot çalışmadan sonra mülakat formunda gerekli değişiklikler yapılmış ve form son şeklini almıştır. Görüşmeler ise 2010 Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir.

2.3 Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bilindiği gibi, “*içerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır*” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227). Veriler araştırmacılar tarafından incelendikten sonra kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur. Verilerin sunumunda tablolar hazırlanmış ve ilgili görüşler frekans ve yüzdeleri ile birlikte sunulmuştur. Verilerin sunumunda öğretmen görüşlerinden aynen alıntılar yapılarak faydalanılmıştır. Alıntılarda öğretmenlerin gerçek ismi yerine takma isimler kullanılmıştır. Öğretmenlerin yarı yapılandırılmış mülakat formunda yer alan bazı sorularla ilgili birden fazla görüş belirtmesinden dolayı, hazırlanan tablolarda frekans ve yüzde değerlerinin bazıları öğretmen sayısını değil, o soruyla ilgili öğretmen görüşlerinin sayısını ifade etmektedir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya dâhil edilen öğretmenlerin yarı yapılandırılmış mülakat formunda yer alan sorulara vermiş oldukları cevaplar yüzde ve frekanslarıyla analiz edilerek tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

1- Tarih Öğretmenlerinin Lisans Eğitimindeki Coğrafya Dersinin Gerekliliği ile ilgili Görüşleri

Görüşme yapılan 20 tarih öğretmenine lisans eğitimleri sırasında herhangi bir coğrafya dersi alıp-almadıkları sorulmuştur. Öğretmenlerden 4'ü lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi aldıklarını belirtmişlerdir. Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi aldıklarını belirten bu dört öğretmene; aldıkları bu coğrafya dersinin mesleki yaşamlarına ne gibi katkıları olduğu sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda tablo 1'de sunulmuştur. Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almadıklarını belirten 16 öğretmene ise, lisans eğitiminin sırasında coğrafya dersi almak ister miydiniz sorusu yöneltilmiştir ve 16 öğretmenin tamamı evet yanıtını vermişlerdir. Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayıp, almak istedik diyen 16 tarih öğretmenine daha sonra niçin bu dersi almak istediniz sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 1- Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi alan tarih öğretmenlerinin bu dersin mesleki yaşamlarına katkıları ile ilgili görüşleri

Olumlu Görüşler	f	%
Coğrafi özelliklerin tarihi olaylar üzerindeki etkisini öğrendim	3	50
Harita kullanımı açısından faydasını gördüm	2	33.5
Olumsuz Görüşler		
Mesleki hayatıma katkısı olmadı	1	16.5
Toplam	6	100

Tablo 2- Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayan tarih öğretmenlerinin niçin coğrafya dersi almak istediklerine dair görüşleri

Görüşler	f	%
Tarihi olayların meydana geldiği yerleri daha iyi bilmek için	5	24
Coğrafya tarihe yardımcı bir bilim dalı olduğu için	5	24
Haritayı derslerde daha etkili kullanmak için	4	19
Tarih derslerinin daha etkili öğretimi için	3	14
Coğrafyaya kişisel ilgim olduğu için	2	10
Dünyayı daha iyi tanımak ve bilmek için	2	10
Toplam	21	100

Lisans döneminde coğrafya dersi alan öğretmenler Tablo 1'de görüldüğü gibi en çok tarihi yerlerin coğrafi özelliklerinin tarihi olaylar üzerinde etkisi hakkında bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Tablo 2'de görüleceği üzere lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayan tarih öğretmenleri de en çok tarihi olayların meydana geldiği yerleri daha iyi bilmek için lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almak istediklerini

belirtmişlerdir. Bu iki bulgu birlikte düşünüldüğünde; hem lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi alan tarih öğretmenleri hem de lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayan tarih öğretmenleri için tarihi olayların meydana geldiği yerler ve bu coğrafi yerlerin tarihi olaylar üzerindeki etkisi en önemli öncelik olarak görülmektedir.

Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi alan öğretmenler ayrıca harita kullanımı açısından bu dersin faydasını gördüklerini belirtmişlerdir. Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayan öğretmenlerin bu dersi almak istemelerinin en önemli nedenlerinden biri de Tablo 2’de görüleceği üzere haritayı derslerde daha etkili kullanmak için görüşüdür. Tarih öğretmenleri coğrafya dersi almaları durumunda haritayı daha etkili kullanabileceklerini düşünmektedirler.

Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayan tarih öğretmenlerinin tamamı, yapılan görüşmelerde lisans eğitimimiz sırasında coğrafya dersi almak isterdik demişlerdir. Tarih öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almak istemelerinde, tarihi olayların meydana geldiği yerleri daha iyi bilmek ve coğrafyanın tarihe yardımcı bir bilim dalı olması görüşleri ilk sırada yer almaktadırlar. Lisans eğitim sırasında coğrafya dersi almayan tarih öğretmenlerinden **Abbas** yapılan görüşmede “*Lisans eğitimim sırasında herhangi bir coğrafya dersi almadım ama almak isterdim. Bu ders sayesinde tarihi olayların meydana geldiği yerleri daha iyi bilebilirdim*” diye görüşlerini belirtmiştir. Lisans eğitimi sırasında coğrafya dersi almayan **Hakan** öğretmen ise yapılan görüşmede “*Coğrafya tarihe yardımcı bir bilim dalı olduğu için coğrafya dersi almak isterdim*” demiştir.

Haritayı derslerde daha etkili kullanmak isteği de tarih öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almak istemelerinin önemli bir nedeni olarak görülmektedir. Mesela görüşme yapılan tarih öğretmenlerinden **Aylin** “*Bu ders özellikle harita kullanımı ile ilgili faydalı olabilirdi*” demiştir. Bu konuda **Resul** öğretmen ise “*Lisans eğitimim sırasında coğrafya dersi alsaydım, harita kullanılmasını gerektiren konularda faydasını görebilirdim*” demiştir.

Tarih derslerinin daha etkili öğretimini sağlayabilmek, coğrafyaya kişisel ilginin olması, dünyayı daha iyi tanımak ve bilmek isteği görüşülen tarih öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almak istemelerinin diğer nedenleri olarak görülmektedir.

2- Tarih Öğretmenlerinin Coğrafya Öğretmenleri İle İşbirliği Hakkındaki Görüşleri

Görüşme yapılan 20 tarih öğretmenine tarih öğretmenleri sizce coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalı mıdır sorusu yöneltilmiştir. Tarih öğretmenlerinin 19’u evet işbirliği yapmalıdırlar demiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerden sadece 1’i tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmasını gerekli bulmadığını belirtmiştir. Tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapması gerektiğini söyleyen 19 tarih öğretmenin tarih öğretmenleri niçin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır konusundaki görüşleri aşağıda Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3- Görüşme yapılan öğretmenlerin tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile niçin işbirliği yapması gerektiği hakkındaki düşünceleri

Görüşler	f	%
Haritayı daha etkili kullanabilmek için yardım almalıdırlar	10	48
Tarihle coğrafya yakın ilişkili dersler olduğundan yardım almalıdırlar	8	38
Tarihi olayların meydana geldiği yerleri daha iyi öğrenmek için işbirliği yapmalıdırlar	3	14
Toplam	21	100

Tablo 3'te görülebileceği gibi, görüşme yapılan tarih öğretmenleri tarafından belirtilen haritayı daha etkili kullanabilmek için yardım alınmalıdır görüşü tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmak istemesinin öncelikli nedeni olmaktadır. Bu düşüncede olan tarih öğretmenleri, genel olarak coğrafya öğretmenlerinin haritayı tarih öğretmenlerine göre daha iyi kullandığı yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Bu konuda tarih öğretmenlerinden **Ece** "*Harita okur-yazarlığı konusunda coğrafya öğretmenlerinin tarih öğretmenlerinden daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bu nedenden dolayı tarih öğretmenleri, coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır*" derken, **Elif** öğretmen ise "*Coğrafya öğretmenleri harita bilgi ve becerisi konusunda tarih öğretmenlerinden daha iyi olduğu için tarih öğretmenleri bu konuda mutlaka coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır*" demiştir.

Tarihle coğrafya yakın ilişkili dersler olduğu için düşüncesi tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmasının nedenleri içerisinde ikinci öncelikli görüş olarak dikkat çekmektedir. Bu görüşü belirten öğretmenlerden **Tarık** "*Coğrafya tarih ile yakın ilişkili olduğu için mutlaka tarih öğretmenleri coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır*" görüşünü savunurken, tarih öğretmenlerinden **Gökhan** "*Tarih konularının bir kısmı coğrafya konuları ile ilişkili olduğu için tarih öğretmenleri coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır*" demiştir.

Tarihi olayların meydana geldiği yerleri öğrenmek için tarih öğretmenleri coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmalıdır düşüncesi diğer düşüncelere göre tarih öğretmenleri tarafından daha az ifade edilmiştir.

3- Tarih Öğretmenlerinin Kendi Harita Bilgi ve Becerilerinin Yeterlilik Durumları İle İlgili Düşünceleri

Görüşme yapılan 20 tarih öğretmenine, kendilerini harita bilgi ve becerileri açısından yeterli görüp görmedikleri sorulmuştur. Tarih öğretmenlerinin harita bilgi ve becerileri ile ilgili yeterlilik dereceleri aşağıda tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4- Tarih öğretmenlerinin harita bilgi ve becerilerinin yeterlilik durumları

İfadeler	f	%
Yeterli görmüyorum	12	60
Kısmen yeterliyim	4	20
Yeterli görüyorum	4	20
Toplam	20	100

Tablo 4'te görüleceği gibi görüşülen 20 tarih öğretmenin 12'si kendilerini harita bilgi ve becerisi açısından yeterli görmezken; 4 tarih öğretmeni kısmen yeterli görmekte, 4 tarih öğretmeni ise kendisini harita bilgi ve becerisi açısından yeterli görmektedir. Bunun yanı sıra, öğretmen adaylarının tümü şu andaki mevcut bilgi ve beceri düzeylerini bireysel çalışmalarla edindiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca görüşülen tarih öğretmenlerinin tamamı, tarih öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında mutlaka harita bilgisi dersi almaları gerektiğini belirtmişlerdir.

4- Tarih Öğretmenlerinin Bir Tarih Öğretmeninin Ne Ölçüde Harita Bilgi ve Becerisine Sahip Olması Gerektiği Hakkındaki Görüşleri

Tarih öğretmenlerinin, bir tarih öğretmenin ne ölçüde harita bilgi ve becerisine sahip olması gerektiği konusundaki görüşleri aşağıda tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5- Tarih öğretmenlerinin bir tarih öğretmenin ne ölçüde harita bilgi ve becerisine sahip olması gerektiği hakkındaki görüşleri

İfadeler	f	%
Haritayı kapsamlı bir şekilde kullanabilecek kadar	14	50
Ders konularının öğrenci için anlamlı olmasını sağlayacak kadar	8	29
En azından tarihi olayların geçtiği yer isimlerini bilecek kadar	6	21
Toplam	28	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi bu konuda ilk sırayı; bir tarih öğretmeni haritayı kapsamlı olarak kullanmalıdır görüşü almaktadır. Görüşülen tarih öğretmenlerinden **Sedanur** "Bir tarih öğretmeni harita ile ilgili tüm yeterliliklere sahip olmalıdır" derken, aynı görüşte olan tarih öğretmenlerinden **Yusuf** öğretmen ise "Bir tarih öğretmeni çok iyi derecede harita bilgi ve becerisine sahip olmalıdır. Bir tarih öğretmeni çok iyi derecede harita bilgi ve becerisine sahip olmazsa derslerinin verimli olamayacağını düşünüyorum" demiştir.

Görüşülen tarih öğretmenlerinin bu konuda ikinci olarak ders konularının öğrenci için verimli olmasını sağlayacak kadar harita bilgi ve becerisine sahip olmalıdır görüşünü belirttiği görülmektedir. Bu görüşün 8 öğretmen tarafından dile getirildiğine bakılırsa tarih öğretmenlerinin derslerin öğrenci açısından verimli geçmesine önem verdiklerini söyleyebiliriz. Örneğin tarih öğretmenlerinden **Erol** "Bir tarih öğretmeni iyi derecede

harita bilgi ve becerisine sahip olmalıdır ki bu sayede konular öğrenci için anlamlı hale gelebilsin” demiştir.

Görüşülen tarih öğretmenleri bu konuda üçüncü olarak en azından tarihi olayların geçtiği yer isimlerini bilecek kadar görüşünü belirtmişlerdir. Mesela tarih öğretmenlerinden **Bahar** “Bir tarih öğretmeni en azından tarihi olayların geçtiği mekânların isimlerini bilecek kadar harita bilgi ve becerisine sahip olmalıdır” demiştir.

5- Tarih Öğretmenlerinin Derslerinde Harita Kullanımına Yönelik Görüşleri

Görüşülen 20 tarih öğretmenine derslerinde harita kullanıp- kullanmadıkları sorusu yöneltilmiştir. 20 tarih öğretmeninden 18’i derslerinde harita kullandığını belirtmiş, 2 tarih öğretmeni ise ders kitaplarında ve okullarında yeterli harita bulunduğu için derslerinde harita kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Derslerinde harita kullandıklarını belirten 18 tarih öğretmenine, derslerinde harita kullanmanın sağladığı yararlar ve gereklilikler hakkındaki görüşleri sorulmuş; elde edilen görüşler aşağıda tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6- Tarih öğretmenlerinin derslerinde harita kullanmanın sağladığı yararlar ve gereklilikler hakkındaki düşünceleri

İfadeler	f	%
Derslerin öğrenci için verimli ve kalıcı olmasını sağlamaktadır	13	45
Öğrencilerin görsel ve uzamsal zekâsının gelişmesi için gereklidir	6	21
Konuların somutlaştırılmasını sağlamaktadır	5	17
Öğrencilerin genel harita bilgisi edinmelerini sağlamak	3	10
Öğrencilerin derse daha çok katılımını sağlamaktadır	1	3.5
Öğrencilerin konular arasında bağlantı kurmasını sağlamaktadır	1	3.5
Toplam	29	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi derslerde harita kullanımının tarih öğretmenleri tarafından en sık ifade edilen yararı derslerin öğrenci için verimli ve kalıcı olmasını sağladığıdır. Bu görüşte olan tarih öğretmenlerinden **Serhat** “Tarih derslerinde harita kullanıyorum. Derslerimde harita kullandığım zaman öğrencilerin konuları daha iyi algılayabildiğini görüyorum ve konular öğrencilerin zihninde daha iyi canlanabiliyor” diyerek görüşünü belirtmiştir.

Tarih derslerinde harita kullanmak öğrencilerin görsel ve uzamsal zekâsının geliştirilmesi için gereklidir ifadesi öğretmenler tarafından bu konuda en sık tekrarlanan ikinci görüştür. Görüşme yapılan tarih öğretmenlerinden **Efe** “Tarih derslerinde haritaların kullanımı görsel-uzamsal zekânın geliştirilmesi için gereklidir” demiştir.

Konuların somutlaştırılmasını sağlamaktadır ifadesi öğretmenler tarafından orta sıklıkta dile getirilen bir görüştür. Bu görüşte olan **Aytül** öğretmen “Derslerimde harita

kullanmak konuları daha ilgi çekici hale getiriyor ve somutlaştırılmasını sağlıyor” diye görüşlerini ifade ederken; diğer bir tarih öğretmeni olan **Cevdet** “Bir tarih öğretmeni için haritasız derse girmek, tuzsuz yemek yemeğe benzemektedir. Tarih öğretmeni olarak, haritasız derse girdiğim zaman çok zorlanıyorum. Öğrenciler tarihi olayların geçtiği yerleri görmediği zaman konuyu somutlaştırmakta zorluk çekiyor” demiştir.

Öğrencilerin genel harita bilgisi edinmelerini sağlamak, öğrencilerin derse daha çok katılımını sağlamak, öğrencilerin konular arasında bağlantı kurmasını sağlamak görüşleri diğer ifadeler kadar olmasa da görüşme yapılan tarih öğretmenleri tarafından tarih derslerinde harita kullanmanın sağladığı yarar ve gereklilikler olarak belirtilmiştir.

6- Tarih Öğretmenlerinin Okullarında Bulunan Tarih Haritalarının Durumu Hakkındaki Görüşleri

Tarih öğretmenlerinin okullarında bulunan tarih haritalarının durumu hakkındaki görüşleri aşağıda tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7- Tarih öğretmenlerinin okullarında bulunan tarih haritalarının durumu hakkındaki görüşleri

İfadeler	f	%
Haritalar sayı ve nitelik açısından yetersiz	17	85
Haritalar sayı ve kullanılabilirlik açısından iyi durumda	3	15
Toplam	20	100

Görüşme yapılan tarih öğretmenlerinden 17’si okullarında bulunan tarih haritalarının sayı ve nitelik açısından yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşte olan öğretmenlerden **Feza Ceren** “Okulumuzdaki tarih öğretmenlerinin sayısı fazla olduğu için, okulumuzdaki haritalar sayı olarak yetersiz kalıyor. Tarih öğretmenlerinin ders saatleri çalıştığı zaman sorunlar yaşanıyor” diye görüşlerini ifade ederken **Arda** öğretmen “Okulumuzdaki haritalar yıpranmış durumda ve okulumuzda genel konularla ilgili haritalarımız varsa da özel konularla ilgili harita eksikliğimiz var” demiştir. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı ülkemiz eğitim ve öğretiminde kullanılan donanımların mevcut durumunu nitelik ve kullanım bakımından tespit edebilmek için Eğitim Ekipmanları Envanteri araştırması yapmıştır. Bu araştırmaya göre ülkemiz lise sosyal bilgiler dersinde kullanılan araçların (ki bu araçların tamamına yakını haritalardır) % 67’si kullanılabilir durumda, % 19’u kısmen kullanılabilir durumda ve % 14’ü kısmen kullanılabilir durumda değildir (M.E.B. Eğitim Öğretim Ekipmanları Envanteri, s. 52). Tarihsiz olarak yayınlanan bu çalışmada kısmen kullanılanların oranı ile birlikte düşünüldüğünde % 33 oranı önemsenmesi gereken bir orandır.

3 tarih öğretmeni ise okullarında bulunan haritaların hem kullanılabilirlik açısından hem de sayı âdeti açısından yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca iki tarih öğretmeni

tarih derslerinde de tıpkı coğrafya derslerinde olduğu gibi kabartma haritalar kullanılmasının çok daha iyi olacağı görüşünü belirtmişlerdir.

7- Tarih Öğretmenlerinin Tarih Derslerinin Hangi Konularında Daha Fazla Haritaya İhtiyaç Duyduklarına Yönelik Görüşleri

Tarih öğretmenlerinin, tarih derslerinin hangi konularında daha fazla haritaya ihtiyaç uydularına yönelik görüşleri aşağıda tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8- Tarih öğretmenlerinin tarih derslerinin hangi konularında daha fazla haritaya ihtiyaç duyduklarına yönelik görüşleri

İfadeler	f	%
Siyasi tarih konularında	10	50
Bütün konularda	10	50

Görüşme yapılan tarih öğretmenlerinden yarısı tarih derslerinin özellikle siyasi tarih ile ilgili konularının anlatımı sırasında haritalara ihtiyaç duyduklarını belirtirken; diğer yarısı ise tarih derslerinin bütün konularının anlatımı sırasında tarih haritalarına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi alan tarih öğretmenleri, aldıkları bu dersin en çok tarihi yerlerin coğrafi özelliklerinin tarihi olaylar üzerindeki etkilerini öğrenmelerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler ikinci olarak coğrafya dersinin harita kullanımı açısından faydasını gördüklerini belirtmişlerdir. Lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi almayan tarih öğretmenlerinin tamamı bu dersi almak istediklerini belirtmişlerdir. Tarih öğretmenlerinin bu dersi almak istemelerinin en önemli nedenleri tarihi olayların meydana geldiği yerleri daha iyi öğrenmek ve coğrafyanın tarihe yardımcı bir bilim dalı olması düşüncesidir.

2. Tarih öğretmenlerinin coğrafya öğretmenleri ile işbirliği yapmak istemelerinde en önemli neden ise haritayı daha etkili kullanabilme arzularıdır. Tarih öğretmenleri genel olarak coğrafya öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre haritayı daha etkili kullandıklarını belirtmişler ve kendilerinin de haritayı etkili kullanabilmeleri için coğrafya öğretmenlerinden yardım almaları gerektiğini düşünmektedirler.

3. Tarih öğretmenleri kendilerini harita bilgi ve becerisi açısından yeterli görmemektedir. Tarih öğretmenleri bunun en önemli nedeni olarak da lisans eğitimleri sırasında harita bilgi ve becerilerini geliştirebilecek ders almamalarını göstermişlerdir. Tarih öğretmenleri bu eksikliğin giderilmesi için tarih öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında mutlaka harita bilgi ve becerileri ile ilgili ders almaları gerektiği düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Tarih öğretmenleri mevcut harita bilgi ve becerilerini kendi bireysel çaba ve çalışmaları ile geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

4. Tarih öğretmenlerinin bir tarih öğretmeninin ne ölçüde harita bilgi ve becerisine sahip olması konusundaki öncelikli görüşleri haritayı kapsamlı bir şekilde kullanacak kadar düşüncesidir. Tarih öğretmenlerinin çok iyi derecede harita bilgisine sahip olmaları gerektiği bu düşüncede olan öğretmenlerin ortak ifadeleridir. Ders konularının öğrenci için anlamlı olmasını sağlayacak kadar düşüncesi tarih öğretmenlerinin bu konudaki ikinci öncelikli görüşüdür. Bu ifade ile tarih öğretmenlerinin derslerinin öğrencileri için verimli ve anlamlı geçmesine önem verdikleri anlaşılmaktadır.

5. Tarih öğretmenleri derslerinde harita kullanmanın en önemli yararını derslerinin öğrenci için verimli ve kalıcı olmasını sağlamak olarak belirtmektedirler. Bu görüşte olan öğretmenler derslerde harita kullandıkları zaman öğrencilerin soyut olan konuları zihinlerinde daha iyi canlandırabildiği düşüncesindedirler. Tarih öğretmenleri ayrıca derslerinde harita kullandıkları zaman öğrencilerinin görsel ve uzamsal zekâsının gelişmesine katkıda bulunabileceklerini düşünmektedirler.

6. Tarih öğretmenlerinin çoğu okullarında bulunan haritaların sayı ve nitelik açısından yetersiz durumda olduklarını belirtmişlerdir. Haritaların aşırı derecede yıpranmış durumda olmaları, müfredattaki her konu ile ilgili haritaların bulunmaması, okullarda ayrı bir harita odasının bulunmaması öğretmenlerin belirttiği diğer eksiklikler olmuştur.

7. Tarih öğretmenleri tarih derslerinin başta siyasi konular olmak üzere bütün konularında haritaya ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durum haritanın tarih dersleri için önemli bir materyal olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın sonucunda şu önerilere yer verilebilir:

1. Tarih öğretmenlerine lisans eğitimleri sırasında coğrafya dersi ile birlikte harita bilgi ve becerilerinin gelişmesine yönelik dersler verilmelidir. Tarih öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında bu dersleri almaları derslerinin daha verimli geçmesini sağlayabilir.

2. Okullarda bulunan tarih haritaları hem sayı hem de nitelik açısından iyileştirilmelidir. Milli Eğitim bakanlığı tarafından tarih derslerinin özel konuları ile ilgili haritalar da geliştirilip, okullarda öğretmenlerin kullanımına sunulabilir.

3. Okullarda diğer derslerde olduğu gibi tarih dersi için de özel ve donanımlı bir sınıf hazırlanabilir. Okullarda tarih sınıflarının bulunması okulda bulunan tarih haritalarının yıpranmasını engelleyecektir.

4. Coğrafya derslerinde olduğu gibi tarih dersleri için de kabartma haritalar hazırlanmalıdır. Topografik yapının ayrıntılı bir şekilde gösterilmesine yardımcı olan kabartma haritalar, tarihi olayların meydana geldiği mekânın öğrenciler tarafından daha iyi algılanarak, tarihi olaylara etki eden fiziki coğrafya faktörlerinin belirlenmesini daha kolay sağlayabilecektir.

5. Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev yapmakta olan tarih öğretmenlerine derslerde etkili harita kullanımı ile ilgili hizmet içi seminerler düzenlenmelidir.

Kaynakça

- Bisset, R. T. (2005). *Creative Teaching History In The Primary Classroom*. Great Britain: David Fulton Publishers.
- Dance, E. H. (1971), *Orta Dereceli Okullarda Tarihin Yeri*. Çev: Osman Horasanlı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Demirkaya, H. (2009), *Üniversite Öğrencilerinin Coğrafya Okuryazarlığı Burdur Örneği*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Doğanay, H., Zaman, S., Alım, M. (2002). Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Klasik Ders Materyali Kullanımı ve Coğrafya Öğretmenlerinin Bunlardan Yararlanma Sıklığı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:6.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. Konya: Aktif Yayınevi.
- Faroqhi, S. (1999). *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* (Çev: Z. Altok). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Girgin, M, Koca, H, Sever, R. (2002). Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Harita Kullanımı ve Sorunlar. *Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı Bildirileri*. Ankara: 318-324.
- Girgin, M., Ertürk, M., Sever, R., Güner, İ. (2001) *Coğrafya Öğretiminde Atlaslar*, Konya: *Doğu Coğrafya Dergisi*. Sayı: 6, 45-59.
- Gümüşçü, O. (2008). Tarih İncelemelerinde Arazi Araştırması ve Harita Kullanımı, *Erdem*, 113 (51), 111-135.
- Güven, S. (1998). İlköğretimde Görev Yapan Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Derslerde Araç-Gereç Kullanımına İlişkin Görüş ve Beklentileri. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Konya: Cilt II.
- Haydn, T, Counsell, C. (2004). *History, ICT and Learning in theSecondarySchool*. Londonand New York: RoutledgeFalmer Taylor& Francis Group.
- History-Social Science Curriculum Framework and Criteria Committee. (2005). *Science History-Social Science Framework for California Public Schools*. California: California Department of Education.
- Köstüklü, N. (2001). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Güney Ofset ve Matbaacılık.
- Kurtulgan, K., Köstüklü, N. (2010). “İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde, Öğretmen ve Müfettiş Görüşlerinin Değerlendirilmesi”. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 29, 173-196.

MEB. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Eğitim Öğretim Ekipmanları Envanteri, http://earged.meb.gov.tr/tamamlanan/Egitim_ogretim_envanteri.pdf 25. 03. 2011 tarihinde erişilmiştir.

t.t.k.meb.gov.tr 25.02.2009 tarihinde erişilmiştir.

Taş, H. İ. (2007). Coğrafya Eğitimi, Tarih, Standartlar, Hedefler. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Uçar, D. (2000). (<http://karto.ins.itu.edu.tr/kb/doku1.htm>). 22.04.2010 tarihinde erişilmiştir.

Ulusoy, K, Gülüm, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 10/2, 85-99.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zaman, S, Coşkun, O. (2007). Ortaöğretim Öğrencilerinin Coğrafya Derslerine Karşı Tutumları Üzerine Bir Araştırma: Erzurum Örneği. Konya: Doğu Coğrafya Dergisi. Sayı: 17, 17-32.